

MAHONORODZÁO

brough

provided by Repository of

RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIÁJA

MÚLT, JELEN, JÖVŐ

ARCHAEOLOGICAL TOPOGRAPHY OF HUNGARY –
PAST, PRESENT AND FUTURE

MTA BTK RÉGÉSZETI INTÉZET

MAGYARORSZÁG RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIÁJA

MÚLT, JELEN, JÖVŐ

ARCHAEOLOGICAL TOPOGRAPHY OF HUNGARY

PAST, PRESENT AND FUTURE

**MAGYARORSZÁG
RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIÁJA
MÚLT, JELEN, JÖVŐ**

**ARCHAEOLOGICAL TOPOGRAPHY OF HUNGARY
PAST, PRESENT AND FUTURE**

SZERKESZTETTE/EDITORS

BENKŐ ELEK – BONDÁR MÁRIA – KOLLÁTH ÁGNES

Budapest 2017

A kötet megjelenését támogatta:

Miniszterelnökség

Magyar Tudományos Akadémia

Borítókép:

Sárbogárd-Bolondvár őskori földvára (Fejér megye).

PTE BTK TTI Pécsi Légitrégészeti Téka 39140, 2011. május 26, fényképezte: Szabó Máté

A hátsó borítón:

Kospupa-Alsóhetény-puszta, késő római település: térképezett légi felvétel; szűrt légi felvétel; mikrodomborzati különbségek a régészeti jelenségek környékén; digitalizált régészeti jelenségek.

Készítette: Szabó Máté

Képfeldolgozás, képszerkesztés: Réti Zsolt, Szinyei Viktor

Angol fordítás, nyelvi ellenőrzés: Seleanu Magdolna, Zatykó Csilla és a szerzők

Borítótervezés: Kaszta Móni

© A Szerzők, szerkesztők, fordítók, illusztrátorok

MTA BTK Régészeti Intézet, Archaeolingua Alapítvány

Minden jog fenntartva. A tanulmányokban felhasznált illusztrációkért a szerzők felelnek.

ISBN 978-963-9911-98-7

ARCHAEOLINGUA

Nyomdai előkészítés: Archaeolingua Alapítvány

Felelős vezető: Jerem Erzsébet

Tördelés: Kiss Csillag Zsuzsanna

Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Kft.

TARTALOM / CONTENTS

BENKŐ ELEK	9
Magyarország Régészeti Topográfiája. Múlt, jelen, jövő <i>Archaeological Topography of Hungary. Past, present and future</i>	
BÁLINT MARIANNA	27
Az Árpád-kori településhálózat rekonstrukciója a Duna–Tisza köze déli részén <i>Reconstruction of Árpadian Age settlement patterns in the Danube–Tisza interfluve</i>	
BEDE ÁDÁM	45
Halomkataszterezési munkálatok a Tiszántúl középső részén <i>Cadastral field surveys on mounds in the central part of the Tiszántúl region, Hungary</i>	
BERTA ADRIÁN	67
A Ludasi-tó természeti rezervátum régészeti topográfiai munkálatainak előzetes eredményei <i>Preliminary results of an archaeological survey of the Lake Ludas micro-region</i>	
BERTÓK GÁBOR – GÁTI CSILLA	91
Egy légitérészeti topográfia kezdetei – légitérészeti kutatások Baranya megyében (2005–2015) <i>The first ten years of the aerial archaeological survey of Baranya County, Hungary (2005–2015)</i>	
BONDÁR MÁRIA	103
A topográfia előzményei és kezdetei. A topográfia a Régészeti Intézetben <i>The dawn of topographic studies in Hungary. Topography in the Archaeological Institute</i>	
BORHY LÁSZLÓ – CZAJLIK ZOLTÁN – RUPNIK LÁSZLÓ – NAGY BALÁZS – PUSZTA SÁNDOR – BÖDŐCS ANDRÁS – BARTUS DÁVID	125
Nondestruktív lelőhelykutató módszerek integrált alkalmazása Brigetioban és környékén 2014–2015-ben <i>Integrative use of non-destructive research methods in Brigetio and its surroundings in 2014–2015</i>	
DANI JÁNOS – MÁRKUS GÁBOR – KULCSÁR GABRIELLA – VOLKER HEYD – PIOTR WŁODARCZAK – ANDREJ ZITNAN – JAROSLAV PEŠKA	137
A „Yamnaya Impact Project” régészeti topográfiai tanulságai <i>Archaeological topographic results of the “Yamnaya Impact Project”</i>	
FELD ISTVÁN – TEREI GYÖRGY	151
Vártopográfiák, regionális várkutatás Magyarországon <i>Castle topographies and regional castle research in Hungary</i>	

GÖMÖRI JÁNOS	163
Az MRT és a MILK. Régészeti topográfiai munkálatok és Magyarország iparrégészeti lelőhelykatasztere: a korábbi együttműködés és a jövőbeli összehangolás lehetőségei	
<i>The archaeological topography of Hungary (MRT) and the gazetteer of industrial archaeological sites of Hungary (MILK): previous co-operation and possibilities of future co-ordination</i>	
HOLL BALÁZS	175
Határtalan lelőhelyek – régészeti lelőhelyek határai	
<i>Boundless sites – The boundaries of archaeological sites</i>	
ILON GÁBOR	185
A néhai Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat fémkeresős protokolljának eredményei egy ménfőcsanaki lelőhelyrészleten. Előzetes anyagközlés	
<i>Results of the metal detector survey protocol of the former Field Service for Cultural Heritage at Ménfőcsanak. Preliminary report</i>	
ISTVÁNOVITS ESZTER – SZŐCS PÉTER	207
Határon átnyúló topográfiai kutatások a Felső-Tisza-vidéken	
<i>Cross-border topographic research in the Upper Tisza region</i>	
K. NÉMETH ANDRÁS	213
A Tolna megyei régészeti topográfiai kutatások vázlatos története	
<i>A brief history of archaeological field surveys in Tolna County</i>	
KNIPL ISTVÁN	227
A tájhasználat változásai térben és időben. Hajós és Császártöltés terepbejárásának eredményei	
<i>Spatial and temporal changes of land-use: results of field surveys undertaken at Hajós and Császártöltés</i>	
KOVÁCS GYÖNGYI – CSÁNYI MARIETTA – TÁRNOKI JUDIT	239
Topográfiai kutatások a Tiszazugban (Jász-Nagykun-Szolnok megye)	
<i>Topographic research in the Tiszazug area (Jász-Nagykun-Szolnok County)</i>	
KVASSAY JUDIT	255
A „félcédulától” a lelőhelyleírásig. Az MRT kötetek előkészítő adatgyűjtési munkafolyamatai	
<i>From a “slip of paper” to the description of a site. The preparatory data collection process of the Archaeological Topography of Hungary volumes</i>	
LASSÁNYI GÁBOR – ZSIDI PAULA	273
Új módszerek egy régi lelőhely kutatásában. Fémkeresővel az aquincumi polgárváros nyugati felének topográfiai kutatásában	
<i>New methods in the research of an old site. Using metal detection during the survey of the western part of the civil town of Aquincum</i>	

MASEK ZSÓFIA	289
Településkutatás a kora népvándorlás kori Alföldön. Az MRT tanulságairól <i>Settlement studies of the early Migration period on the Hungarian Plain. Some implications of the Archaeological Topography of Hungary project</i>	
MÁTÉ GÁBOR	301
17–18. századi tanúvallomások településtörténeti tanulságai a középkori Tolna nyugati és déli felén <i>Changes in settlement patterns as reflected in lawsuit testimonies from the end of the Ottoman period until the beginning of the 18th century in Tolna County</i>	
MESTERHÁZY GÁBOR – STIBRÁNYI MÁTÉ – PADÁNYI-GULYÁS GERGELY	311
Megmondjuk előre? Örökségvédelmi célú prediktív modellezés <i>Is it a crystal ball? Archaeological predictive modelling in cultural resource management</i>	
PETŐ ZSUZSA	331
Régészeti topográfia és a történeti tájhasználat emlékei a Szendrői-medencében <i>Archaeological topography and the relics of historical land-use in the Szendrő Valley</i>	
REMÉNYI LÁSZLÓ	349
Örökségvédelmi szempontok a régészeti topográfiai kutatásban <i>Archaeological topography from the perspective of heritage protection</i>	
SALÁTA DÉNES – KRAUSZ EDINA – PETŐ ÁKOS	359
Régészeti lelőhelyek előzetes állapotfelmérése történeti források alapján <i>Preliminary assessment of the condition of archaeological sites on the basis of historical sources</i>	
STIBRÁNYI MÁTÉ	369
A határon álló templomok. A középkori templomos helyek és a településhálózat vizsgálata Fejér megyében <i>Churches on the boundary. Investigation of medieval church sites and the settlement pattern in Fejér County, Hungary</i>	
STIBRÁNYI MÁTÉ	387
Gondolatok a 21. századi régészeti lelőhely-azonosításról és a régészeti topográfiáról <i>Thoughts about archaeological site identification and archaeological topography in the 21st century</i>	
SZABÓ MÁTÉ	399
A légrégészet helye a megújuló MRT-ben. A National Mapping Programme tanulságai Magyarországon <i>“(Hungarian) National Mapping Programme”. The role of aerial archaeology in the new Archaeological Topography of Hungary</i>	

SZATMÁRI IMRE	425
Gyula és Sarkad környékének régészeti topográfiája. Magyarország Régészeti Topográfiája, Békés megye IV/4. kötet – helyzetkép 2015	
<i>The archaeological topography of the territory of Gyula and Sarkad. Archaeological Topography of Hungary, Békés County, Volume IV/4: The situation in 2015</i>	
SZENDE LÁSZLÓ	445
Topográfiai jellegű kéziratok a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárában	
<i>Manuscripts of topographic nature in the Archaeological Archives of the Hungarian National Museum</i>	
SZILÁGYI MAGDOLNA	463
A középkori utak topográfiai vizsgálata Magyarországon.	
Régi módszerek, új lehetőségek	
<i>The topographic investigation of medieval roads in Hungary. Old methods, new perspectives</i>	
SZILAS GÁBOR – TÓTH FARKAS MÁRTON	487
Újraolvasott fejezet Budapest múltjából. Csepel-Szabadkikötő őskori leleteinek újrafeldolgozása és a városi régészeti topográfia lehetőségei	
<i>A re-visited chapter of Budapest's past. The re-assessment of the prehistoric finds from Csepel-Szabadkikötő and the perspectives in urban archaeological topography</i>	
TANKÓ KÁROLY	513
Az örökségvédelmi hatástanulmány készítésének régészeti topográfiai vonatkozásai	
<i>Cultural heritage impact assessment and its relevance for archaeological topography</i>	
TOLNAI KATALIN	529
Adat vagy információ?	
Lelőhelyek vizsgálata publikált topográfiai gyűjtések alapján	
<i>Data or information? Analysis of sites based on published topographic material</i>	
VISY ZSOLT	539
A római <i>limes</i> magyarországi topográfiája a CLIR program és a világörökségi nevezés tükrében	
<i>The topography of the Roman limes in Hungary as represented in the CLIR programme and in the World Heritage nomination</i>	
VIZI MÁRTA	549
Terepbejárások a Tolna megyei Ete mezőváros területén	
<i>Field survey in the area of the market town of Ete in Tolna County</i>	
ZATYKÓ CSILLA	563
Középkori településszerkezet és tájhasználat a Berzence környéki terepbejárások tükrében	
<i>Medieval settlement patterns and land-use: results of the field survey conducted in Berzence and its surroundings</i>	

HATÁRON ÁTNYÚLÓ TOPOGRÁFIAI KUTATÁSOK A FELSŐ-TISZA-VIDÉKEN

Istvánovits Eszter – Szócs Péter***

* Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, istvanov@josamuzeum.hu

** Szatmár Megyei Múzeum / Muzeul Judeţean Satu Mare, Szatmárnémeti, peter.szocs@gmail.com

Aligha kérdőjelezi meg bárki, hogy a régészeti lelőhelyek védelméhez elengedhetetlen feltétel a pontos térképezés. Ennek ellenére a Felső-Tisza-vidéken módszeres topográfiai kutatásra még nem került sor. Az igény a nagyberuházásokkal és az illegális fémkeresősök megszaprodásával fokozódott. Nem meglepő ez, ha figyelembe vesszük, hogy a terület bronzkincsekben vagy éppenséggel honfoglalás kori leletekben különösen gazdag, és ezek az együttesek a detektorosok kiemelt „zsákmányai” közé tartoznak.

Ennek fényében 2012–2013-ban kezdeményeztük részben a Belügyminisztériumnál (ahova 2012 szeptemberétől a régészeti örökség és a műemléki értékek védelme tartozott), részben az MTA Régészeti Intézeténél a régészeti topográfiai gyűjtőmunka kiterjesztését erre a vidékre is. A régió hármasság határ volta egyúttal azt az elképzelést erősítette, hogy egy modern topográfiai munka nem maradhat az országhatárokon belül. Ez az oka, hogy a több intézménynek elküldött tervezetünknek *A Kárpát-medence régészeti topográfiája* címet adtuk.

A Felső-Tisza-vidéken a Kárpát-medencében az elsők között kezdte meg a módszeres régészeti kutatást Jósa András, illetve Lehoczky Tivadar. Előbbi bábáskodása mellett már 1868-ban sikerült megalapítani a Szabolcsmegyei Régészeti Egyletet.¹ A Bereg megyében kutató Lehoczky Tivadar 1869-es kísérlete egy nyilvános múzeum létrehozására még hajótörést szenvedett, és 1907-ben is „csak” a Munkácsi Múzeumegyesületet sikerült megszerveznie; maga a régen megálmodott Beregi Múzeum csak 1929-től működött, miközben a gyűjtés és térképezés a klacsanói bronzkincs 1860-as előkerülésétől kezdve töretlenül folyt.² A gyűjtés mellett a kor színvonalán mind Jósa, mind Lehoczky mintaszerű rendet tartott a leletek között, és nem utolsó sorban letette a topográfia alapjait: térképezték és rendszerezték a lelőhelyeket, pontos leírásokat készítettek. Szatmárnémetiben 1892-ben alakult meg a Kölcsey-kör, melynek volt „régiség-tára” is.³ Maga a Szatmár Vármegyei Múzeum és Könyvtár 1901-ben Nagyváradban jött létre. A két intézmény az I. világháborúig ellátta a leletek gyűjtésének és elsődleges rendszerezésének feladatát, sőt az addigi eredményeket a megyemonográfia őstörténeti fejezetében Vende Aladár össze is foglalta.⁴

A trianoni határrendezéssel területünk perifériális helyzetbe került. Megszakadt a töretlen fejlődés a régészeti gyűjtőmunka területén is. A legkisebb törést a szabolcsi részek szenvedték el. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a K felé erősen megnövelt, és É-i, valamint D-i peremvidékeit elvesztő, előbb ideiglenesen egyesített, majd Szabolcs-Szatmár, végül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye adminisztratív és kulturális központja, Nyíregyháza, a közigazgatási terület Ny-i peremére került, ami a K-i részek felügyeletét, kutatását csaknem lehetetlenné tette. Jellemzően

¹ JÓSA 1899; KISS 1965.

² BOROS – KOSZTYÓ 2009, 4, 10; BOROS 2010.

³ LIGETI 1991.

⁴ VENDE 1910. Ld. továbbá a régészeti kutatás kezdeteire DULGĂU – LAZIN 1990, 21; valamint NÉMETI 1999, 13–15. és 164–165.

a magyarországi szatmári részek leletei az 1950-es megyerendezésig⁵ a debreceni Déri Múzeumba kerültek. Beregben a munkácsi Országos Lehoczky Múzeum 1929-es hivatalos létrejötte után igyekeztek felmérni Kárpátalja területét régészeti szempontból. Ehhez kérdőíves akció indult, amely alapján megkezdődött az előkerült leletek térképezése. Ezzel párhuzamosan folytak az ásatások is, elsősorban Jankovich József vezetésével. 1939, a magyar hatalomátvétel után az intézmény fokozatosan hanyatlott a háborús években, majd megszűnt. A Kárpátaljai Honismereti Múzeum Ungváron 1949-ben jött létre a Lehoczky-gyűjtemény egy részéből. Más része Munkácsra került.⁶ Ezzel párhuzamosan a Trianon utáni Magyarország részeként megmaradt beregi régió központjában, Vásárosnaményban 1963-ban alapította meg Csizsár Árpád a Beregi Múzeumot, mely komoly – 18 ezer feletti – régészeti gyűjteménnyel rendelkezik.⁷ A múzeumalapítónak azonban a módszeres régészeti munkában nem maradt utódja. Az 1980-as évektől Nyíregyházáról gondozták a gyűjteményt. Régész jelenleg sincsen ott.

Az I. világháború után Romániához került szatmári részeken mind a Kölcsey-kör, mind a vármegyei múzeum tevékenysége beszűkült, ellehetetlenült, utóbbi gyűjteménye el is kallódott, amikor a megyei hivatalok Szatmárnémetibe költöztek. Több próbálkozás ellenére csak 1958-ban sikerült stabil múzeumi intézményeket szervezni Szatmárnémetiben, Nagykárolyban, később Tasnádon, mindegyikben régészeti gyűjtemény is alakult. Ettől kezdve tevékenykedtek a megye területén állandó alkalmazásban álló régész szakemberek.⁸ Míg Szatmár megye romániai részén a megyei múzeumban jelenleg hét fős régészcsapat biztosítja a lelőhelyek nyilvántartását és kutatását, általában a régészeti örökség védelmét, a magyarországi Szatmár még mindig fehér foltot jelent. Bár voltak arra törekvések, hogy az 1975-ben Mátészalkán Farkas József vezetésével alapított múzeumnak legyen régészeti gyűjteménye, ezek nem jártak sikerrel. A céltudatos, tervszerű kutatás így itt csak az elmúlt mintegy másfél évtized terméke. Ebben lényeges szerepet játszott a határ két oldalán működő két intézmény, a Megyei Múzeum/Muzeul Județean Satu Mare (Szatmárnémeti) és a nyíregyházi Jósa András Múzeum szakembereinek harmonikus együttműködése.

A közös munka egy ásatással kezdődött 1998–1999-ben, amikor a határállomás bővítése során Csengersima, illetve Pete (Petea) határában sor került egy 7,8 hektáros terület feltárására. A bronzkori és császárkori leletek közös feldolgozása tovább mélyítette a kapcsolatot.⁹ Erre épülhetett rá az M3 autópálya Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei 1. szakaszának közös megelőző feltárása, ahol a szatmárnémeti múzeum közvetítésével a romániai oldalról 18 fő régész és 2 fő archaeozoológus vett részt a munkában, a nyíregyházi múzeum szakembereivel közösen.¹⁰

A további együttműködés pályázatok keretében valósulhatott meg. Előbb a Phare-projektet használtuk ki, majd az Európai Unió Európai Regionális Fejlesztési Alap által meghirdetett Magyarország–Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 lehetőségeit. Az utóbbi keretein belül súlyozottan szerepeltek a régészeti terepbejárások és templomfelmérések. Ezek során összesen 26 Szatmár megyei (17 romániai és 9 magyarországi) település módszeres bejárására került sor, Apa, Aranyosmeggyes (Medieșu Aurit), Börvely (Bervenii), Csanálos (Urziceni/Schöntal), Csengersima, Csengerújfalú, Csomaköz (Ciumești/Schamagosch), Érendréd (Andrid), Érkávás (Căuș), Hadad (Hodod), Kálmánd (Cămin/

⁵ Németh Péter szíves szóbeli információját köszönjük!

⁶ BOROS 2010.

⁷ FELHŐSNÉ – TOMCSÁNYI – PINTYE 2008, 3.

⁸ MARTA – SZÓCS 2007, 11–12.

⁹ GINDELE – ISTVÁNOVITS 2009; MARTA 2009; POP 2009; GINDELE – ISTVÁNOVITS 2011.

¹⁰ KURUCZ 2008, 59–61, különösen 60.

1. ábra. Válogatás a Magyarország–Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program keretében megjelent településmonográfia sorozatból.

Fig. 1. Selection of village monographs published as part of the Hungarian–Romanian Cross-border Project.

Kalmandi), Kányaháza (Călinești-Oaș), Kaplony (Căpleni/Kaplau), Komlódtótfalu, Majtény (Moftin/Maitingen), Mezőfény (Foieni/Fienen), Mezőpetri (Petrești/Petrifeld), Nagyecsed, Nagyéc, Ökörítőfülpös, Porcsalma, Szaniszló (Sanislău), Szilágypér (Pir), Szopor (Supur), Tyukod és Ura határában.

Ezzel párhuzamosan megtörtént az illető települések korábbi régészeti leletanyagának összegyűjtése, és, amennyire lehetséges volt, a lelőhelyek lokalizálása terepbejárások, légifotózások és a rendelkezésre álló térképi és más dokumentációk elemzése révén. Az azonosított lelőhelyek többségénél sikerült rögzíteni GPS koordinátákat, míg néhánynál szintvonalas felmérésre is sor került. A projektek második lépésében geoelektromos, magnetométeres és földradaros felmérést is végeztünk, végül néhány esetben szondázó ásatáson is sor került a felmérések ellenőrzésére. Fontos hozadéka volt a két projektnek a kutatott településeket bemutató háromnyelvű (magyar, román, angol) népszerűsítő kismonográfia sorozat, a *Történelmi és kulturális kalauz* (*Ghid cultural și istoric/A cultural and historical guide*) megjelentetése.¹¹ A 26 kiadvány fontos szerepet tölt be, hiszen az egyes falvak lakóit nagyobb odafigyelésre ösztökéli a felbukkanó régészeti hagyatékot illetően és a jövőbeli topográfiai kutatásokhoz is hasznos adatokat tartalmaz. (1. ábra)

Ezek a színes kiadványok a történeti Szatmár megye egy-egy településének emlékeit ismeretük népszerű stílusban, sok képpel. Bemutatják a tájat, a régészeti leleteket, a műemlékeket, a néprajzi értékeket. A magunk részéről lényegesnek tartjuk, hogy a topográfia ne korlátozódjon kizárólag a régészeti adatok gyűjtésére. A műemléki és régészeti topográfia amúgy is részben egymást fedi és összességében indokolt ezeket történeti, tájtörténeti keretbe ágyazni. Kézenfekvő továbbá ezt a képet kiegészíteni a hagyományos népi építészet, gazdálkodás emlékeanyagával, azaz néprajzi gyűjtést is végezni. Meggyőződésünk, hogy az így kialakuló összetett

¹¹ <http://josamuzeum.hu/regeszet/rolunk/kiadvanyok/a-muzeum-kiadvanyai/palyazati-kiadvanyok/tortenelmi-es-kulturalis-kalauz/>

kép lényeges értelmezési többletet ad a kapcsolódó tudományok számára is. Javasoljuk tehát a komplex adatgyűjtést néprajzos, művészettörténész, geográfus stb. bevonásával!

A bekerülő adatok feldolgozásához térinformatikai rendszer áll rendelkezésünkre (Egységes Múzeumi Informatikai Rendszer – EMIR – adatbázis és ArcView). Az EMIR-ben jelenleg 1800 lelőhely adatait tarjuk nyilván, és ez a szám folyamatosan gyarapszik. A közeljövőben ez az adatbázis alkalmas lesz arra is, hogy az érzékeny adatok „kitakarásával” on-line publikálhatóak legyenek a leletek. További előnye, hogy ugyanazt az adatbázist használja például a győri és a nyíregyházi múzeum. Alkalmas speciális adatbázis (pl. szarmata temetkezések) fejlesztésére is.

Összefoglalva: a szatmárnémeti és a nyíregyházi múzeum munkatársainak együttműködése megfelelő alapot biztosít a határokon átívelő közös topográfiai munka folytatására. A szándék megvan. Lehetne ez az első lépés az általunk remélt végcél, a Kárpát-medence folyamatosan frissíthető, teljes régészeti lelőhely-nyilvántartásának megteremtésére. Az általunk tervezett munka komplex kutatást jelent: összefogja a régészeti, a műemléki és az épített néprajzi emlékeket egyaránt. Szükségesnek találjuk az egyes településekre vonatkozó népszerű településmonográfiák kiadásának folytatását. A szakmai háttér ezek esetében a módszeres terepbejárás, az adatok térinformatikai feldolgozása, légi fotózás, geofizika jelentette.

IRODALOM

- BOROS 2010 BOROS László: Az Országos Lehoczky-múzeum létrejötte és működésének kezdete (1907–1928). *Acta Beregsasiensis. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve* 9:3 (2010) 161–168.
- BOROS – KOSZTYÓ 2009 BOROS László – KOSZTYÓ Gyula: Az Országos Lehoczky-Múzeum régészeti tevékenysége a források tükrében. Beregszász 2009. http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=40&book_id=336
- DULGĂU – LAZIN 1990 DULGĂU, Bujor – LAZIN, Gheorghe: 100 de ani de muzeografie pe meleagurile sătmărene. *Symposia Thracologica* 8 (1990) 21–28.
- FELHŐSNÉ – TOMCSÁNYI – PINTYE 2008 FELHŐSNÉ CSISZÁR Sarolta – TOMCSÁNYI Pál – PINTYE Gábor: *Beregi Múzeum, Bereg kincsei*. Kiállításvezető. Vásárosnamény 2008.
- GINDELE – ISTVÁNOVITS 2009 GINDELE, Robert – ISTVÁNOVITS, Eszter: *Die römische Siedlungen von Csengersima–Petea*. Satu Mare 2009.
- GINDELE – ISTVÁNOVITS 2011 GINDELE, Robert – ISTVÁNOVITS, Eszter: *Die römische Töpferöfen von Csengersima–Petea*. Satu Mare 2011.
- JÓSA 1899 JÓSA András: A Szabolcsi Múzeumnak rövid története és méltatása. *Nyírvidek* 20 (1899. május 9.) 4.
- KISS 1965 KISS Lajos: *A Szabolcs Vármegyei Múzeum története 1. 1868–1918*. H.n. 1965.
- KURUCZ 2008 KURUCZ Katalin: Nagyberuházásokat megelőző régészeti feltárások Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 1993–2008 között. *A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve* 50 (2008) 55–66.
- LIGETI 1991 LIGETI L. Zoltán: A szatmári Kölcsey Kör történetéből. *Korunk* 1991:10, 1289–1291.
- MARTA 2009 MARTA, Liviu: *The Late Bronze Age Settlements of Petea–Csengersima*. Satu Mare 2009.
- MARTA – SZŐCS 2007 MARTA, Liviu – SZŐCS, Péter Levente (Szerk.): *Catalogul colecției de arheologie*. Satu Mare 2007.
- NÉMETI 1999 NÉMETI János: *Repertoriul arheologic al zonei Careiului*. București 1999.
- POP 2009 POP, Dan: *The Middle Bronze Age Settlement of Petea–Csengersima*. Satu Mare 2009.
- VENDE 1910 VENDE Aladár: Szatmár vármegye őskora. In: *Szatmár vármegye. Magyarország vármegyéi és városai*. Szerk.: Borovszky Samu. Budapest [1910]. 402–412.

CROSS-BORDER TOPOGRAPHIC RESEARCH IN THE UPPER TISZA REGION

Eszter Istvánovits – Péter Szócs

The accurate mapping is crucial to the effective protection of archaeological sites. Despite this, the systematic archaeological survey of the Upper Tisza Region has not been completed yet. The need for such a survey is ever more urgent in the wake of major development projects and intensifying metal detecting activity. The latter is not surprising, given that this region is extremely rich in bronze hoards, assemblages that are among the favourite “trophies” of detectorists.

In the light of the above, it seemed relevant to propose the extension of the archaeological survey of Hungary to the region in question, and we submitted a proposal to this effect to the Ministry of Interior and to the Institute of Archaeology of the Hungarian Academy of Sciences in 2012–2013. Already at that time, we emphasised that the Szabolcs-Szatmár-Bereg County Museum (Nyíregyháza) and the Satu Mare County Museum (Satu Mare) had conducted several joint projects such as common fieldwalkings and the publication of village monographs within the framework of a Hungarian-Romanian Cross-border Project, which could serve as preliminary studies for an archaeological survey. The two-decades-long co-operation between our museums has created the necessary foundation for the cross-border activity. In this way, we took the first step towards our final goal, the creation of a continuously updated register of all the archaeological sites in the Carpathian Basin.

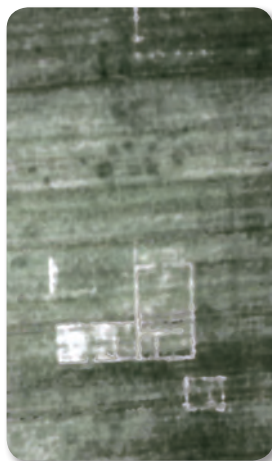
The proposed project is a complex research: it is designed to connect archaeological sites and relevant architectural monuments (including vernacular architecture). For data processing, we can make use of a GIS-based system (EMIR: Unified Museum Information System database and ArcView).

We consider it important to continue the publication of the popular monographs of the researched villages, a tradition we began during the Hungarian-Romanian Cross-border Project. The research background to each volume included the systematic field survey, aerial photography and geophysical survey of the given territories. To date, twenty-six volumes of the settlement monograph series have been completed.

MAGYARORSZÁG RÉGÉSZETI TOPOGRÁFIÁJA

MÚLT, JELEN, JÖVŐ

ARCHAEOLOGICAL TOPOGRAPHY OF HUNGARY –
PAST, PRESENT AND FUTURE

Magyarország egyik legjelentősebb régészeti vállalkozása, az MTA Régészeti Intézete által több mint fél évszázaddal ezelőtt útjára indított *Magyarország Régészeti Topográfiaja* (MRT) című sorozat az ország egész területére kiterjedő adatgyűjtéssel a felszíni terepmunkával felderíthető lelőhelyek teljességre törekvő összegyűjtését és kiadását tűzte ki célul. Ma ez a munka 11 megjelent kötetnél és az ország teljes területe 12%-ának átvizsgálásánál tart, ami – bár komoly teljesítményt jelent – a program végét a beláthatatlan jövőben jelöli ki. A bizonytalanságot növelték a hagyományos módon készülő, egyre ritkábban megjelenő kötetek, melyek az MRT-hez kapcsolódó kutatások fokozatos leállítását vetítették előre.

Az MRT folytathatóságáról és digitális korszerűsítéséről – az első kötet megjelenésének 50 éves évfordulójához igazítva – 2015-ben nagyszabású konferencián tanácskoztak régészek, örökségvédelmi szakemberek, geofizikusok, geológusok, térinformatikusok és számos más szakma képviselői. Jelen kötetünk az akkor elhangzott, majd kiegészített, módszertanilag is újat hozó tanulmányokat teszi közzé. Ezek közös tanulsága, hogy a továbblépés jelentős intézményi, intézményközi összefogást és komoly szakmai tervezést igényel a régészeti kutatás akadémiai, egyetemi és közgyűjteményi területei között, bevonva az államigazgatás és az örökségvédelem szakembereit is. A szemléletében és módszereiben is megújuló sorozat reményeink szerint nemcsak a hazánk múltjáról szerzett tudományos ismereteket gyarapítja majd, hanem a nagyberuházások jobb tervezését és a várható régészeti emlékek hatékonyabb megmentését is segíteni fogja.

